

Марија В. Запутил¹

РИЗНИЦА ОНОМАСТИКЕ КУРШУМЛИЈСКОГ КРАЈА

Јашовић, Голуб (2018), *Ономастика слива реке Косанице*, Косовска Митровица: Филозофски факултет.

Професор др Голуб Јашовић, проучавалац српске културне баштине и књижевности, редовни професор Филозофског факултета у Косовској Митровици, године 2018. објавио је веома значајну дијалекатску књигу *Ономастика слива реке Косанице*, а чији је издавач Филозофски факултет у Косовској Митровици. Намера професора Јашовића била је да на једном месту представи прикупљену грађу антропонима и топонима у куршумлијском крају. Сама књига намењена је пре свега ономастичарима, али и истраживачима ономастике, наставницима и професорима српског језика и књижевности, студентима, али и свима онима који у својој библиотеци желе да имају врло значајне и јединствене податке о антропонимима и топонимима слива реке Косанице.

Књига *Ономастика слива реке Косанице* састоји се од Уводне напомене аутора, о досадашњим дијалектолошким и топономастичким проучавањима, о говору околине Куршумлије и од два главна поглавља: I Семантичка и творбена анализа; II Ономастичка грађа; на крају књиге је преглед коришћене литературе и три врло квалитетна резимеа проф. др Софије Милорадовић, проф. др Драгана Лилића и др Станислава Станковића – све троје врло упечатљиво и језгровито дају суштину ове значајне истраживачке грађе.

У уводној напомени проф. др Голуб Јашовић истиче да је прикупљање грађе за овај велики подухват почело још давне 1996. године и да се аутор руководи инструментима великог академика Павла Ивића и проф. др Светозара Стијовића, као и принципима Одбора за ономастику Српске академије наука и уметности. Одмах се може уочити огромна и детаљна посвећеност у прикупљању ове значајне и драгоцене грађе. Чини се да је аутор врло детаљно радио на самом планирању прикупљања грађе и врло пажљиво приступао испитивању терена. За више од 14 година аутор је на подручју куршумлијског краја провео више од три године – тачније: 60 дана годишње (јун и септембар), боравећи у свим местима, селима и засеоцима који се налазе у сливу реке Косанице, уз

настојање да говорници буду старији саговорници који добро познају терен и свој локални говор. Врло детаљно аутор даје географски положај Косанице наводећи која су насеља испитивана; даје и врло јасан геолошки састав Косанице. Позивајући се на документа, летописе, уџбенике и књиге, професор Јашовић описује Косаницу и кроз прошлост – од седмог века нове ере до данас. Даје нам податке о становништву за које каже да је било врло густо насељено, као и да је било честих насељавања, сукоба и расељавања. Следи и попис свих места обухваћених истраживањем (Бања, Буринце, Бутина, Васиљевац, Висока, Војниће, Младошевци, Вукојевац, Вуча, Голибаре, Дабиновац, Дегрмен, Дединац / Дединце, Дешишка, Добри До, Шаке, Загрђе, Зебице / Зебинце, Иван Кула / Иванкула, Каменица, Кастрат, Космача, Краваре, Крток / Кртог, Крчмаре, Купиново, Кутлово, Лубница, Мала Косаница, Маричиће / Маричићи, Матарова / Матарово, Мачја Стена / Мачастена / Мачостена, Мердаре, Механе, Михозуб, Младошевци, Орловац, Паваштица / Поваштица, Пролом Бања / Пролом, Пупавица, Равни Шорт, Ратај, Рача, Рударе, Самоково / Самоков, Свињиште / Свиниште, Секирача, Соколица, Тачевац, Трн, Трпезе / Трпеза, Церово, Шушњак). Називи места су акцентовани, даје се попис становништва и карактеристичне одреднице сваког места. У уводној напомени Јашовић је описао и духовни живот и сви објекти који обележавају духовни живот описани су и чине саставни део ове књиге. Пре отварања световних школа писменост се једино стицала у манастиру Свети Никола, где су се школовали будући свештеници и монаси, а данас у Куршумлији постоје две основне школе са издвојеним сеоским одељењима: Гимназија и Економска школа. Комплетност овој књизи даје опис привреде: главна занимања у овом крају су сточарство и ратарство. Може се закључити да професор др Голуб Јашовић није изоставио ниједан сегмент живота становништва овог краја.

У делу „Досадашња дијалектолошка и топономастичка проучавања” Јашовић наводи претходна дијалектолошка истраживања, којих је јако мало у нашој литератури. Као аутори значајних радова, на списку су се нашли: Радомир Алексић, Славко Вукомановић, Милица Грковић, Милосав Вукићевић, Југослава Арсовић, Драган Борисављевић, Драгољуб Гоцан Аврамовић. Топономастичких проучавања је још мање: Тихомир Ђорђевић, Југослава Арсовић, Слободан Марјановић, Првослав Радић, Звездана Павловић. Ако се зна да су ови аутори писали о неким особинама овог краја – онда је књига *Ономастика слива реке Косанице* свакако изузетан и значајан допринос српској дијалектологији.

„О говору околине Куршумлије” представља део књиге који се односи на акценат, вокалске промене, консонантске промене и морфолошке особине. По територијалној припадности слив реке Косанице припада косовско-ресавском говору. Вокалски систем чине стандардни (књижевни) вокали и слоготворно Р; уочљиви су примери супституције и елизије вокала. Када су консонанти у питању, поред бројних карактеристика, најупечатљивија особина је губљење гласа Х у свим позицијама речи². Главна морфолошка особина куршумлијског краја јесте постојање двородних назива³.

Прво велико поглавље „Семантичка и творбена анализа” говори о томе да су истраживачи забележили највише топонима у Добром Долу, Рачи и Дегрмену, а најмање у напуштеним селима Вукојевац и Дабиновац (укупно 4.606 топонима и 5.474 антропонима). Најзаступљенији су породични надимци (укупно 311) који су мотивисани личним именима (Глишићи, Петрушићи, Раденковићи), надимцима предака (Бућићи, Гаинци, Ђосићи), или у чијој основи се налази име места (Пазарци, Судимци, Шопови), потом надимци који су оријенталног порекла (Лабићи, Мусићи, Чакаревићи), надимци зоонимског типа (Кокићи, Пачкићи, Пужићи), надимци са етнонимом у основи (Ерцеговци, Србијанци, Црногорци) и многи други. Карактеристика свих ових надимака је да су то именице *plurality tantum*. Забележена презимена (укупно 1.268) карактеристична су по завршетку –ић: Бошковић, Живановић, Милетић, Бановић, Вулићевић, Мрвић, Јанкетић, Маричић, Секуловић... Када су у питању лична имена, она су класификована на мушка и женска.

Мушка лична имена настала су или извођењем или слагањем, мање префиксацијом. Наведени су (сви) форманти⁴, што указује на богатство језика. Издвојена су имена која су настала суфиксалном деривацијом⁵, као и основе за извођење мушких личних имена⁶. Истраживачи су забележили и мушка лична имена страног порекла, најчешће из грчког језика⁷, али и многих других⁸.

² Нпр.: Ајдучка вода (Хајдучка вода), Врови (Врхови), Вр село (Врх село).

³ Нпр.: Матарово / Матарава, Трпезе / Трпеза...

⁴ Нпр.: бог- (Богдан, Богосав); бор- (Боривоје, Борислав); вук- (Вукоман, Вукмир, Вуксан); југ- (Југослав); чед- (Чедомир); -бор (Далибор, Велибор); -ван (Милован, Радован); -мир (Богомир, Бранимир, Тихомир, Чедомир); -сав (Борисав, Видосав, Тијосав); префиксацијом (Ненад, Недељко, Предраг, Обрен, Профил)...

⁵ Нпр.: -адин (Вујадин, Вукадин, Миладин); -ен (Гвозден, Младен, Сретен); -ић (Батрић, Лакић, Милић); -ко (Недељко, Мирко, Петко, Ђирко, Цветко)...

⁶ Нпр.: бат- (Батко); благ- (Благоје); вук- (Вујадин, Вучета, Вучина); грозд- (Гроздан); звон- (Звонко); рад- (Раденко, Радуле, Радун); стан- (Станиша, Станко, Станоје)...

⁷ Нпр.: Арсеније, Глигорије, Павле, Трипко, Ђирко...

⁸ Нпр.: Адам, Грегор, Оливер, Секула, Ватрослав, Урош...

Слично је и са женским личним именима. Настала су слагањем⁹, побројана су и женска лична имена хипокористичког порекла¹⁰, такође и основе за суфиксалну творбу¹¹. Такође има имена страног порекла, опет највише из грчког језика¹².

Одељак „Хипокористици” даје преглед мушких и женских хипокористика и њихов начин грађења.

Друго и кључно поглавље – „Ономастичка грађа” представља центар ове истраживачке грађе – центар ове књиге. Кроз топониме и називе етника дата је богата ономастичка акцентована грађа са изузетним карактеристикама сваког места. За сва наведена места (Васиљевац, Велико Пупавце, Висока, Вукојевац, Дабиновац, Дегрмен, Дединац, Дедишка, Добри До, Ђаке, Загрђе, Зебица, Иван Кула, Кастрат, Космача, Крток, Крчмаре, Купиново, Куршумлијска Бања, Кутлово, Љуша, Мала Косаница, Маричиће, Матарова, Мачја Стена, Мердаре, Механе, Орловац, Преветица, Прекорађе, Пролом, Равни Шорт, Рача, Рударе, Самоково, Свињиште, Секирача, Трн, Трпеза) аутор прецизно наводи податке до којих је дошао: географски положај, историју постанка места, развитак електро-мреже и водовода, наводи микротопониме, катастарске списе Републичког геодетског завода и Сектора за катастар непокретности у Београду; од антропонима су пописани породични надимци, мушка и женска имена, мушки и женски хипокористици; описују се електране, здравствене станице, поште, четворогодишње школе, месне канцеларије, црквишта, ратарство, воћарство, сеоске молитве...

Након овог главног поглавља, професор др Голуб Јашовић наводи детаљан списак литературе, резиме на енглеском језику, а у састав књиге су ушле и три одличне рецензије и географска карта обрађених села.

Мора се одати признање проф. др Голубу Јашовићу због импозантних података до којих је дошао и које је обрадио. Овај рад представља велики допринос српској дијалектологији и српској култури. На једном месту обрађено је више од 10.000 топонима и антропонима; на једном месту су основне и упечатљиве слике сваког села; на једном месту је све – ризница ономастике куршумлијског краја. Проф. др Голуб Јашовић омогућио је свима нама да, поред ономастике, у

⁹ Нпр.: вук- (Вукосава); мил- (Милисава, Миломирка); срб- (Србослава); -драг (Љубодрага); -јана (Милијана, Драгијана); -слав (Бранислава, Мирослава, Станислава)...

¹⁰ Нпр.: Анђа, Беба, Јана, Јасна, Јела, Сања, Стоја, Цвета...

¹¹ Нпр.: бисер- (Бисерка); бој- (Бојана, Бојанка); добр- (Добрила, Добринка); јагод- (Јагодица); крст- (Крстина); рос- (Роса, Росанда); слад- (Слађа, Слађана)...

¹² Нпр.: Александра, Ангелина, Јевдокија, Јефимија, Ката, Крстина, Стевана, Филипа...

Марија В. Запутил

овој књизи читамо и о првим учитељима, првој железници, српским славама, те ову књигу треба да има сваки становник у долини реке Косанице, јер у њој може да чита о врло занимљивим и историјским чињеницама свог краја. Ова књига подстиче на даља истраживања по Републици Србији, представља одличан модел за све будуће истраживаче. Научни, али и књижевноуметнички стил проф. др Голуба Јашовића веома је јасан, разумљив, прецизан и складан, све у циљу да свакоме од нас приближи ономастику куршумлијског краја. Научност, стручност, осећај за суштинским – атрибути су који описују овај грандиозни подухват, те је ова књига вредна пажње сваког наставника, сваког студента, сваког дијалектолога, али и свакога ко жели да на једном месту има ризницу ономастике куршумлијског краја.